

KRÁĽOVSTVO PLTNÍKOV A LIETAJÚCEHO CYPRIÁNA

Pred začiatkom vodáckej sezóny musí Dunajec rituálne odomknúť vodník

TEXT MARTIN DUGAS • FOTO PAVEL KAPUSTA, TASR/PAVOL FURCOŇ, OLIVER ONDRÁŠ

„Toto je najkrajší kút v strednej Európe,“ nadchýňajú sa svetaskúsení cestovatelia i neskúsení pocestní, ktorí preklenú mohutný chrbát Spišskej Magury a v meravom úžase sa ocitnú v úchvatnom kraji Pienin pod majestátnymi Troma korunami, vystlatom strmými úvrat'ami, útlými údoliami, hustými lesmi i hrdými hólami nad prúdom rieky Dunajec. Tu sa pred stáročiami usádzali predkovia dnešných pltníkov, ktorí v boji o živobytie pri zväžaní dreva opáčili toto údolie. Už vtedy však Zamagurie očarilo aj pisateľov detských kníh, ktorí tu nachádzali bájnu krajinu rozprávok, aby tajomný svet Goralov opriadli legendami a mystikou. Aj preto tu v ľudovej slovesnosti dodnes žije strašek, vodník-topielec, nezbedné vodníčatá a boginky. Aj preto sa tu dodnes vznáša prízrak lietajúceho mnícha Cypriána, ktorého predchodcovia v rúchach v hĺbke vekov prichádzali do týchto Bohom zabudnutých končín hľadať spásu duše a za kláštornými múrmi sa oddali žiť nadosmrti v odlúčení a pokání. A aj preto sem dnes prichádzajú tisíce návštevníkov vychutnať si čaro tohto kúska zeme.

MEMENTO MORI

Ich prvé kroky často smerujú práve do brány 700 rokov starého Červeného kláštora, do dnešných čias pretrvávajúceho útočiska niekdajších svätcov, ktoré dalo meno súčasnej osade a jednému z najpozoruhodnejších turistických lákadiel na Slovensku. Najväčším hitom tu ostáva samotný Cyprián, konštruktér „pekelného lietajúceho stroja“, ktorý dali radní sídelného mesta Spišská Belá pred 250 rokmi na miestnom rínku pre výstrahu spáliť, no na ktorom sa mal mních predtým vzniesť z vrcholca Troch korún a preletieť do Tatier.

„Mnohé z toho sú iba legendy,“ upozorňuje Jana Sofková, riaditeľka múzea a národnej kultúrnej pamiatky, ktorá spočinula práve za múrmi niekdajšieho Kláštora kartuziánov. Zo Záhoria pochádzajúca sympatická šéfka kláštora (v minulosti by tomu zodpovedalo funkčné zaradenie „abatiša“) patrí medzi tých príselcov, ktorých sem priviedla láska i láska k horám a ktorí si prírodu i domácich oblúbili aj s legendami, ale ako historička

musí rozlišovať medzi chýrmi a faktmi. „Dodnes nejestvuje jeho podobizeň, nevieme, ako vyzeral,“ vysvetľuje o Cypriánovi, „ak nájdete jeho vyobrazenie, neverte.“

UŽ VTEDY VŠAK ZAMAGURIE OČARIL AJ PISATEĽOV DETSKÝCH KNÍH, KTORÍ TU NACHÁDZALI BAJNU KRAJINU ROZPRÁVOK, ABY TAJOMNÝ SVET GORALOV OPRIADLI LEGENDAMI A MYSTIKOU.

Sotva sa tento kamaldulský fráter podobal na herca Marka Igonda, ktorý ho stvárnil vo filme *Legenda o lietajúcom Cypriánovi*, nakrúcanom v roku 2008 aj v priestoroch kláštora. Autorka literárnej predlohy, scenára a režisérka slovensko-česko-poľsko-maďarského projektu Mariana Cengelová-Solčanská tak na tvári miesta zobrazila život vtedajších mníchov. Spolunaživali tu dva oddelené, no vierou podobné rády – kamaldulský a kartuziánsky.

„Dnes by tu žiť nemohli,“ nepochybuje historička. Základ kartuziánskeho významu totiž tvorí život v pokoji a kajúcnom čakani na smrť, memento mori. Ďalej šéfkla múzea vysvetľovať nemusi: „Dnes by tu pokoj nemali.“

ZAMAGURSKÝ BRAT BRATISLAVSKÉHO MOSTA

To naozaj nie, v turistickom mravenisku by neostali uchránení od skazy hriešneho sveta. V hrobe sa musí obracať aj samotný Cyprián, ktorého meno dnes nesie aj bufet priamo pri vchode do monastieru, kam prúdia hufy výletníkov a na nádvorí medzi stredovekými modlitebňami sa opájajú krásou prírody i dúškami piva.

„Návštevníkov podrobne registrujeme, svoj vlastný kód majú Slováci, Poliaci, Česi, Nemci a zvyšní,“ hovorí riaditeľka. „Každý rok vedú Poliaci v počte veľmi tesne pred Slovákmi. Pred dvoma rokmi sme presiahli 50-tisícovú návštevnosť, v roku 2014 sem zavítalo až 53-tisíc ľudí.“ Tvorí však len zlomok spomedzi všetkých návštevníkov osady. Ďalší prichádzajú na nábrežie Dunajca z tunajších kúpeľov Smerdžonka, napájaných zo zdrojov a pomenovaných podľa prameňa,

pre svoj nezameniteľný zápach zvaného smradľavá voda.

Už oddávna miestni verili v jej magické liečivé účinky, súc si istí, že – ako mnoho iných úkazov v Pieninách – pochádza z iného, nadprirodzeného sveta. Z kúpeľných domov, postavených ešte začiatkom 19. storočia a vynovených pred znovuoctorením zariadenia v roku 2012, sa vyberú na prechádzku hostia z iných svetov, ako je ten zamagurský. Splynú s davom turistov na promenáde, kde počúť naše jazyky i nemčinu či angličtinu, ale zaznejú aj pokriky v neznámej reči. Ukáže sa, že ňou hovoria výletníci, ktorí práve vystúpili z autobusu s estónskou značkou. Aj okrem prírody majú všetci čo obdivovať. Na úhladne upravených chodníkoch

DO RODISKA MICHALA DOČOLOMANSKÉHO

Naopak, starosta Štefan Džurný má byť na čo hrdý. „Je to unikát,“ vracia sa k stavbe, najdlhšiemu závesnému mostu bez stredovej podpory vyhotovenému z lepenkového dreva v strednej Európe. Dielo slávnostne otvoril v roku 2006, aby po moste o rok prešiel prvý čerstvo zosobášený slovensko-poľský pár.

Richtárov veľký stôl sa stráca v zál'ahé projektov, najnovšie sa venuje revitalizácii nábrežia za 4-tisíc eur. Plánuje vybudovať náučný chodník i cyklotrasu cez susedné Majere a Spišskú Starú Ves do poľskej obce Niedzica, rodiska herca Michala Dočolomanského. Aktivity radnice zákonite smerujú k cestovnému ruchu,

700 rokov starý Červený kláštor.

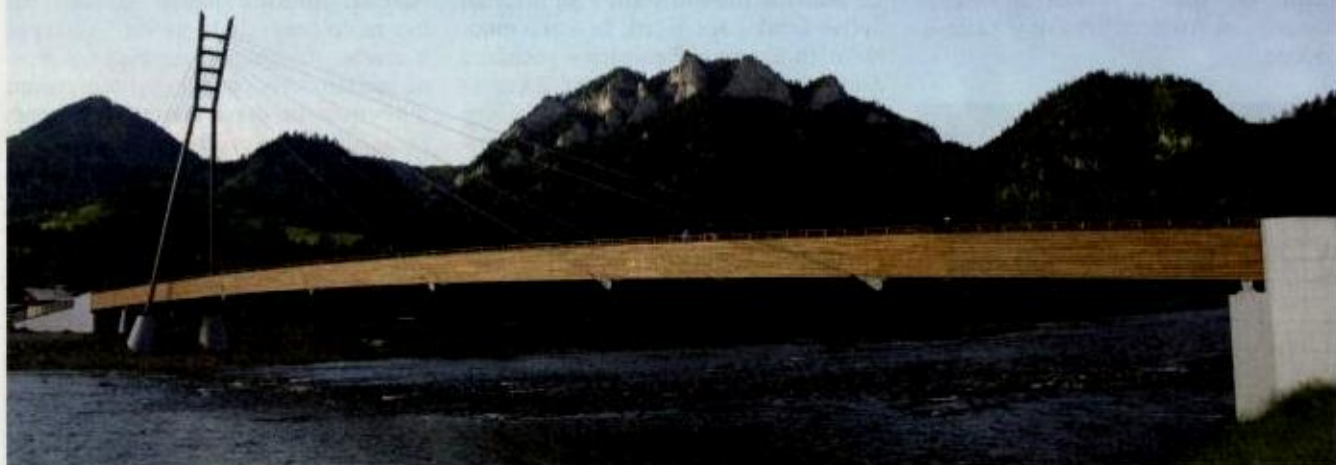
na nábreží si nemôžu nevšimnúť nový most, ktorý sa klenie ponad Dunajec, tvoriaci štátnu hranicu s Poľskom. Stavba je zmenšeninou bratislavského Mosta SNP, s náznakom veže povestného UFA na poľskej, st'aby petržalskej strane. Dojem je taký plastický, že zablúdený bratislavský turista by pod vyústením mosta na slovenskej strane hľadal zastávku MHD so spojmi 91 či 191. Ale na rozdiel od nášho hlavného mesta sa tunajší radní nemusia pred zahraničnými návštevníkmi hanbiť za neporiadok, rozryté ulice, bezdomovcov, prach a špinu.

ktorý obec počas letných mesiacov doslova živí. „Asi tritisíc ľudí denne,“ odhaduje starosta počet turistov, medzi ktorými sa priam stratí aktuálne 227 miestnych obyvateľov.

Tí sa mimo sezóny musia za prácou poberať za hranice chotára a často i vlasti. Naopak, šéf obce sa sem po skončení štúdií na stavebnej fakulte v Bratislave vrátil, aby v roku 1999 a po minuloročných voľbách piaty raz zasadol za richtársky stolec.

A bol by zlým starostom, keby nemal ťažké srdce na macošský prístup vlády

Most, ktorý sa klenie ponad Dunajec, tvoriaci štátnu hranicu s Poľskom.

k podnikateľom v malých a odlahých obciach. „Vláda takmer nijako nepodporuje podnikanie,“ znie u jeho úst echo asi všetkých starostov na Slovensku.

Červený Kláštor pritom nie je na tom tak zle, nezamestnanosť tu počas roka dosahuje 13 percent, v lete však klesne na neuveriteľne nízkych päť percent, čo je ďalšie porovnanie s bratislavským Starým Mestom.

Obživa prichádza od turistov, ubytovaných v početných penziónoch, zapísaných v raftingových kluboch či prichádzajúcich na turistických autobusoch a nedočkavých obzrieť si krásy prírody sponad vln dravej rieky na plti. Flisáci, ako sa pltníkom v goralskom nárečí hovorí, totiž tvoria hlavný kolorit miesta, odkiaľ patríac k Pieninám tak ako Tri koruny k Dunajcu alebo Amen k Otčenášu.

Z POKOLENIA NA POKOLENIE

Pozdĺžne drevené žľaby spájali do prvo-počiatočných plti už rímski a grécki kupci v druhom storočí pred Kristom. Prepravu tovaru po Dunajci tradujú poľské pramene od 13. storočia, našou najstaršou správou je latinský záznam z roku 1708. „V 18. storočí to bola jedna z mála možností obživy v tomto drsnom kraji. Pltníci zväžali drevo po Dunajci, ktorý sa vlieva do Visly, a tá do Baltského mora,“ hovorí Jana Sofková, „a podľa legendy zdobilo klobúk pltníka toľko mušlí, koľkokrát sa doplavil k Baltu.“

Fortieľ tohto kumštu sa po stáročia dedil z pokolenia na pokolenie. V 19. storočí sa

pltníctvo rozšírilo o prepravu prvých pacientov dnešných kúpeľov. V súčasnosti narástlo do vážneho a váženého turistického odvetvia, ale ani dnešní Gorali sa nevzdávajú tradície odomykania Dunajca. Podľa dobových povier totiž len vodník mohol otvoriť riekou a až potom sa mohlo vyjsť na hladinu.

„Topielec, topielec, daj taliar za veniec,“ deklamovali celé generácie flisákov pri Dunajci každú jar, v dlhej riekanke presvedčujúc vodníka, aby dal pltníkom pokoj a nestiahol ich do vody.

„Tak ja som ten vodník,“ predstavuje sa Ladislav Simoník, takisto tunajší rodák, ktorý túto tradíciu obnovil v roku 1988.

„Dal som vyrobiť aj kľúč,“ znázorňuje polmetrovú veľkosť nástroja, ktorý každoročne používa. Vodnícke skúšky síce nespravil – je vyučený stavbár, ale o riekou sa stará. „Nie je taká číra, ako si ju pamätám, keď som začínal ako mládenec.“ Zelené zakalenie pripisuje riasam, ktoré tu pribudli neprestajným vypúšťaním spodnej vody z neďalekej poľskej Čorštýnskej priehrady (Czorsztynskie jezioro). „Odkedy Poliaci otvorili nádrž, pribudli tu dravé vtáky, najmä čajky a kormorány, ktoré dávajú rybám zabrat,“ tvrdí „vodník“. Vodné dielo však pomáha regulovať Dunajec, ktorý chráni pred povodňami. Aj preto môžu pltníci dva týždne pred spustením sezóny prísť za vodníkom.

„Vtedy sú ku mne obzvlášť milí,“ smeje sa, „aby si ma nepohnevali. Ja však napokon Dunajec vždy odomknem.“

KOLOBEH AŽ DO ZOTMENIA

A tak po rituálnom odomknutí vôd 25. apríla aj tohto roku ožila červenokláštorská pltnica, ktorá sa najmä počas prázdninových mesiacov stáva najrušnejším miestom v dedine. Stále sem prichádzajú

V 19. STOROČÍ SA PLTNÍCTVO ROZŠÍRIL O PREPRUVU PRVÝCH PACIENTOV DNEŠNÝCH KÚPEĽOV. V SÚČASNOSTI NARÁSTLO DO VÁŽNEHO A VÁŽENÉHO TURISTICKÉHO ODVETVIA, ALE ANI DNEŠNÍ GORALI SA NEVZDÁVAJÚ TRADÍCIE ODOMYKANIA DUNAJCA.

autá a autobusy s pltníckymi pasažiermi, ktorí sa pred nalodením motajú po prístavisku, sledujúc prácu či obdivujúc kroje obsluhy plti. V kiosku Čieška kúpi synovi pltnícky klobúk: „Vidíš, teď jseš jako zdejší.“ Podchvíľou sa pri brehu pristaví nákladné auto s rozobratými plťami a pltníkmi, pohotovo vyskakujúcimi z korby a chopiacimi sa dielcov svojich plavidiel, ktoré rýchlo zmontujú a pripravia na ďalšiu plavbu. Na jazdy sa vydávajú zväčša v šesťčlenných flotilách, ktoré sa zapoja do čulej premávky na toku. Spúšťajú sa tu plte dovedna troch slovenských a jednej poľskej spoločnosti, ktoré striedajú člny, kanoe a jachty z ďalších klubov. Premávka je hustejšia ako na Dunaji v Bratislave. Plte na konečnej rozoberú, prevezú späť

do prístaviska, aby ich znovu zložili a pokračovali v tomto kolobehu, podľa predpisov povolenému „do zotmenia“. Pri naložovaní nezaháľa ani najstarší pltník na Dunajci – 74-ročný František Regec, ani brigádnici v dvadsiatke.

„Je to tvrdá práca, každý deň, soboty, neделе,“ hovorí Ján Hubcej, šéf združenia Pltníctvo Dunajec Červený Kláštor. Plácu prezradiť nechce, no tvrdí, že je „vyššia ako priemer v národnom hospodárstve“, čo je na tunajšie pomery slušný príjem.

„Začínali sme v apríli 1989 so štyrmi plťami,“ hovorí navrátiliec do dedovizne Hubcej, ktorý v Bratislave vyštudoval fakultu telesnej výchovy, „dnes ich máme niekoľkokrát viac.“ Vysvetľuje, že pltníci musia splňať kvalifikáciu – získať preukaz vodcu malého plavidla, obdobu vodičáku, ktorý po zvládnutí štátnych skúšok vydáva Štátna plavebná správa.

Tá prevádzku aj kontroluje a v tlačí sa stali najpopulárnejšími prípady odhalených pripitých pltníkov, hoci alkohol je tu ďaleko zriedkavejší ako na cestách. Aj preto patrí pltníctvo k bezpečným kratochvíľam.

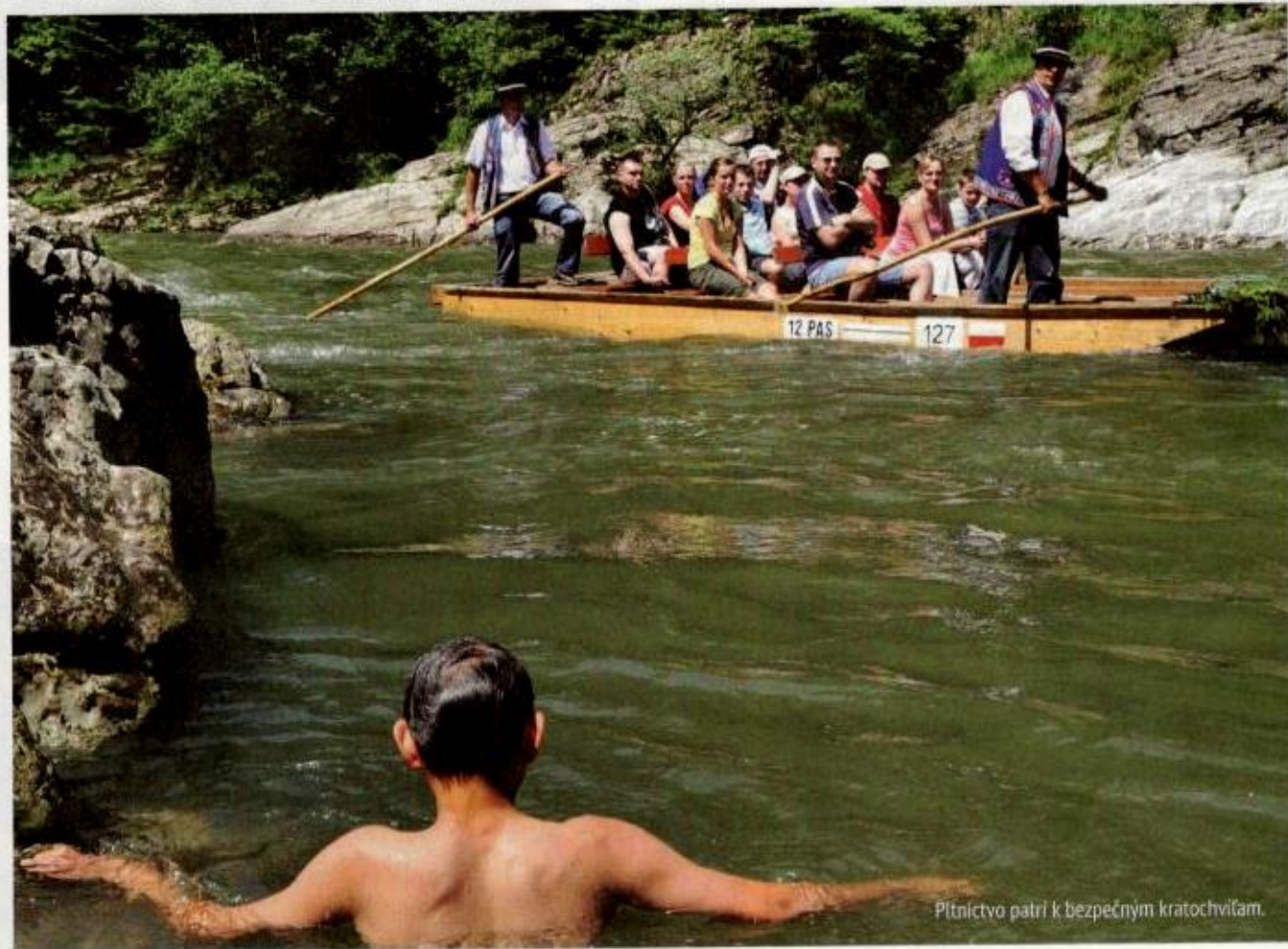
RIEKA DVOCH TVÁRI

Napriek tomu si už dravý Dunajec vybral svoju daň. V máji 2009 náhla búrka vyvolala na rieke mohutné vlny, ktoré plť

rozbili o skaly a pohltili život 73-ročného českého turistu. „Je to rieka dvoch tvári,“ vysvetľuje Hubcej. „Iná je dnes, keď máme nízky stav hladiny, a iná, keď hladina stúpne,“ hovorí o situáciách, keď musia skúsení pltníci siahnúť na dno svojich zručností. Hraničná je hĺbka 110 centimetrov, za ktorou už nemožno jazdiť. Hovorí, pravda, o hĺbke v konkrétnom bode merania Slovenského hydrometeorologického ústavu, v tiesňavách v najsilnejšom prúde je Dunajec hlboký až 12 metrov. Dnes merače SHMÚ ukazujú 26 centimetrov, a tak sa možno smelo oddať vlnám.

Deväťkilometrová plavba do obce Lesnica, kde sa hraničný Dunajec nadobro odkláňa do Poľska, trvá necelú poldruhu hodinu. Z úst pltníkov sa dozviete o Jánošíkovom skoku, storočnom prameni i o prameni lásky, z ktorého sa napiť znamená istotu sobáša do roka a do dňa.

Ale iba ten, kto sedel na plti a za šplechotu narážajúcich vln do jej drevených stien sa nechal kormidlovať mužmi v goralských krojoch pod majestátnymi Troma korunami, kto videl nálety divých vtákov na hladinu rieky plnej rýb, iba ten pochopí, čo všetko sa na tomto kúsku zeme zhýklo do úžasnej krásy.

Pltníctvo patrí k bezpečným kratochvíľam.